

Секція 2
АНАЛІТИКА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ:
АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Ірина ПІДОРІЧЕВА

*доктор економічних наук,
завідувачка сектору проблем інноваційно-
інвестиційного розвитку промисловості,
ДУ «Інститут економіки промисловості НАН України»,
Київ, Україна
pidoricheva@nas.gov.ua*

**ПРОЦЕСИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ:
ДО ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ В УМОВАХ НОВОЇ
ІСТОРИЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ**

Війна РФ проти України згуртувала нашу країну у небачених донині масштабах, продемонструвала вільну волю українців, їх щирість, людяність, єдність з Батьківщиною, готовність виборювати навіть ціною свого життя право на свободу, незалежність, прогрес і процвітання як цивілізованої європейської країни. Заразом ця війна об'єднала не лише український народ, вона зблизила всю Європу та показала єдність європейців з українцями, їх готовність допомагати та підтримувати, жертвуючи економічним добробутом.

Одним із ключових прагнень України, за що вона стоїть у цій війні, є приєднання до європейських цінностей та Європейського Союзу (ЄС) як рівноправного члена. З огляду на зазначене, інтерес представляє теорія європейської інтеграції, звернення до якої дозволяє глибше зрозуміти її сутність та логіку розвитку, існуючі закономірності та причинно-наслідкові зв'язки, що наразі надважливо для України.

Отже, теоретичні засади європейської інтеграції почали інтенсивно формуватися у міжвоєнні роки та роки одразу після Другої світової війни. У цей час одержали найбільшого поширення теорії федералізму та функціоналізму, в межах яких теоретиками осмислювалися такі питання: Як забезпечити безпеку у світі та не допустити розв'язання нової війни на європейському континенті? Як забезпечити модернізацію та відродження економіки європейських країн після Другої світової війни?

З того часу оформилося декілька фаз розвитку теорії євроінтеграції: пояснювальна, аналітична, конструктивна [1, с. 11] та дезінтеграційна. Проте, загальної теорії, здатної пояснити феномен європейської інтеграції

у всій її сукупності, так і не сформувалося. Наразі існує значна різноманітність теоретичних підходів і концепцій, кожен (на) з яких вносить свій вклад у формування загальної картини європейської інтеграції. До основних з них, окрім федералізму і функціоналізму, слід віднести: неофункціоналізм, міжурядовий підхід, ліберальний міжурядовий підхід, концепцію політичних мереж, теорію багаторівневого управління, інституційний підхід, теорію дезінтеграції. Усі разом вони виконують важливе завдання – упорядковують теоретичні знання та уявлення про сутність європейської інтеграції, проблеми та перспективи її розвитку.

Але саме сучасні уявлення про діяльність ЄС беруть свій початок з теорії неофункціоналізму та міжурядового підходу, які відносяться до першої фази – пояснювальної з періодом домінування, починаючи з підписання Римських договорів у 1957 р., до початку 1980-х років. Вони знайшли практичне втілення в інституційному устрої ЄС та розподіленні компетенцій між ЄС та його країнами-членами за сферами впливу таким чином [2]:

- виключна компетенція ЄС (у сфері, зокрема торговельної та конкурентної політики, монетарної політики для країн Єврозони тощо);

- спільна компетенція ЄС і країн-членів (у сфері зайнятості і соціальних питань, навколишнього середовища, досліджень, інновацій та космосу тощо);

- компетенція країн-членів з можливістю отримання допомоги з боку ЄС (зокрема, гуманітарна допомога та цивільний захист, освіта та навчання, туризм).

Теоретичні підходи, що з'явилися слідом за неофункціоналізмом і міжурядовим підходом, характеризувалися більшою міждисциплінарністю: європейську інтеграцію, поряд з економістами та політологами, почали активно вивчати історики, культурологи та соціологи. У 1980-1990-х роках європейську інтеграцію досліджують, здебільшого, з позиції інституційного, мережевого та багаторівневого підходів. У цей період теоретики замислюються над такими питаннями: Що насправді представляє собою ЄС і як він функціонує? Як можна охарактеризувати політичні процеси в ЄС? Як працює регуляторна політика ЄС?

Зокрема, інституційний підхід розглядає ЄС як систему наднаціональних правил, правових норм, законів, інститутів, органів, служб та агенцій, необхідних для накопичення колективного досвіду, забезпечення послідовного та стійкого розвитку регіональної європейської інтеграції. У процесі еволюції інституційна система ЄС набула унікальних

характерних рис, не завжди позитивних, і однією з таких є суміщення функцій його інститутами, принаймні трьома головними з них – Європейським Парламентом, Європейською Радою та Європейською Комісією. Власне, функції, які ними виконуються, тотожні тим, що здійснюються законодавчими, виконавчими, судовими та наглядовими органами держави, але різниця полягає в тому, що головні інститути ЄС їх поєднують і, фактично, неможливо співвіднести якусь одну функцію з окремим інститутом ЄС. Така функціональна модель організації влади в ЄС не сприяє спрощенню механізмів його функціонування і призводить лише до надмірно високого рівня бюрократії, ускладнення та затягування узгоджувальних і координаційних процедур.

Теорія багаторівневого управління описує ЄС як складну неієрархічну мережу взаємозв'язків, що охоплює відразу всі рівні управління – від наднаціонального до локального, – мережі, до якої долучаються не лише загальноєвропейські та національні інститути, але й активні громадяни. Ключові посили цієї теорії уособлюються в сучасних парадигмах розвитку ЄС – відкритої науки, відкритих інновацій, відкритого уряду, партисипативної демократії. Проте ефективна реалізація намірів керівництва ЄС щодо відкриття всіх сфер суспільства для активного діалогу з громадянами немає під собою достатніх передумов насамперед через існування численних бюрократичних перепон для їх ефективної реалізації на практиці.

Починаючи з кінця першої декади ХХІ ст., євроінтеграційні процеси перебувають під постійним впливом несприятливих глобальних трендів і різноманітних викликів, серед яких: глобальна фінансово-економічна криза 2008-2009 рр., зростання соціально-економічної дивергенції усередині ЄС, міграційна криза 2015-2016 рр., невдоволення населення результатами євроінтеграції, Brexit. Ці кризові процеси засвідчили вразливість системи регулювання ЄС та механізмів співпраці між його учасниками, актуалізували потребу в їх перезавантаженні відповідно до нових загроз і викликів. За таких умов в академічному колі з'являється окремий зріз досліджень євроскептичного нахилу та формується теорія дезінтеграції [3–7]. Дослідники-європесимісти підіймають такі питання: Чи є ймовірність європейської дезінтеграції? Чи відбудеться розпад ЄС і як він виглядатиме? Якими мають бути зміни напрямів євроінтеграційного розвитку, щоб подолати кризові процеси в ЄС? Науковці додержуються широких поглядів і дають різні оцінки майбутнього ЄС, причому воно далеко не завжди представляється ними як руйнівний процес, а часто – як

процес перегляду векторів євроінтеграційного розвитку відповідно до очікувань країн і сучасних викликів.

Наразі ЄС опинився перед лицем найбільш серйозного і безпрецедентного виклику в новітній історії Європи – військового вторгнення РФ на територію незалежної України – трагедії, яку так прагнули не допустити архітектори європейської інтеграції. Проти такого цинічного військового нападу РФ на незалежну Україну згуртувався і повстав увесь цивілізований світ у спосіб і масштаби досі не чувані. Ця війна є нападом на найвищу соціальну цінність – людину, її життя і здоров'я, недоторканність і безпеку, а також – на майбутнє України, право її існування як незалежної, суверенної держави, та майбутнє самої Європи. Такі трагічні події не можуть не вплинути на шляхи подальшого розвитку ЄС і, безумовно, призведуть до перегляду акцентів і пріоритетів в політиці ЄС. Найімовірніше, вони будуть зосереджені на поглибленні партнерства країн у сфері оборони, безпеки, військово-технічного та оборонно-промислового співробітництва з виділенням додаткових бюджетних асигнувань на такі цілі як загалом Європейським Союзом, так і його країнами-членами. Дії та рішення європейських країн в умовах військової небезпеки, яка їм загрожує, мають стати добре скоординованими, позбавленими бюрократичної складності діями та рішеннями єдиного європейського організму, якому притаманний дух єдності, непохитності та солідарності. Звісно, перед європейськими країнами попереду лежать неабиякі випробовування, але є всі підстави вважати, що у новій історичній реальності Європейський Союз стане згуртованішим і сильнішим, а його інститути, механізми співпраці та новонабуті пріоритети в політиці будуть відповідати новим реаліям і сучасним викликам. Можливо, саме з цього часу розпочнеться нова фаза теоретичного осмислення європейської інтеграції і називатиметься вона не дезінтеграційною, а перезавантажувальною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Diez T., Wiener A. Introducing the Mosaic of Integration Theory. KFG Working Paper Series, No. 88, May 2018, Kolleg-Forscherguppe (KFG) «The Transformative Power of Europe», Freie Universität Berlin, 2018. 33 p.
2. European Commission. Areas of UE actin. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does/law/areas-eu-action_en_
3. Schmitter P. European Disintegration? A Way Forward. *Journal of Democracy*. 2012. Vol. 23 (4). P. 39-48.

4. Woods N. The European Disunion: How the Continent Lost its Way. 2015, 18 December. URL: <https://www.bsg.ox.ac.uk/blog/european-disunion-how-continent-lost-its-way>.
5. Vollaard H. Explaining European Disintegration. *Journal of Common Market Studies*. 2014. Vol. 52 (5). P. 1142-1159.
6. Jones E. Towards a theory of disintegration. *Journal of European Public Policy*. 2018. Vol. 25 (3). P. 440-451. <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1411381>.
7. Schimmelfenning F. EU crisis and reform: is differentiated integration the answer? Groupe d'études géopolitiques. Working Paper. 2020, June. URL: https://legrandcontinent.eu/fr/wp-content/uploads/sites/2/2020/06/GEG_EU-crisis-and-reform-is-differentiated-integration-the-answer.pdf.

Наталія СУПРУН

*головний науковий співробітник відділу економічної історії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
Київ, Україна
suprun.nataliia@gmail.com*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК АКСІОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

Впродовж останніх десятиліть однією із найбільш ефективних суспільних новацій у світовій діловій практиці стала корпоративна соціальна відповідальності (КСВ), що є комплексом цінностей та інструментів, через які компанії реалізують своє сприяння суспільному прогресу та вирішенню нагальних соціальних проблем. Корпоративність як елемент стратегії соціальної відповідальності розглядається як синонім колективних дій та спільних механізмів вирішення суспільних проблем і тому застосовується як у бізнес-середовищі, так і в організаціях публічного сектору.

Розглянута в першому аспекті – як бізнес-стратегія, скерована на досягнення комплексного економічно-соціально-екологічного ефекту, що виражається у підвищенні рівня добробуту суспільства, якості життя та ефективному використанні й відтворенні усіх видів ресурсів на основі збалансованості економічних, соціальних та екологічних цілей діяльності. Відтак, КСВ є механізмом, що діє на перетині приватного та публічного сектору, вирішуючи суспільні проблеми підприємницькими ресурсами. Водночас у ділову практику впроваджуються такі непритаманні бізнес-культури цінності як відкритість, прозорість, підзвітність суспільству, врахування етичних норм та запитів широкого кола стейкхолдерів (заінтересованих осіб).